

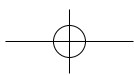
Luis de Sebastián

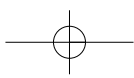
Una reflexió ètica sobre la crisi financera

Estem immersos en una crisi econòmica i financera sobre la qual ja s'han fet tot tipus de consideracions i previsions. Luis de Sebastian posa de manifest les contradiccions d'alguns dels relats utilitzats per a justificar determinades mesures, així com la complexitat ètica d'alguns dels dilemes als quals els governs i el conjunt del sistema es veu abocat a l'hora d'intentar frenar les conseqüències d'aquesta crisi. L'autor de l'article no defuig tampoc posar de manifest la incapacitat de les autoritats a l'hora de detectar el risc sistèmic de la permissivitat vigent els darrers anys. Certament, no hi ha recanvi possible al sistema capitalista i, per tant, els canvis previstos no el transformaran ni l'afectaran en la seva base i en la seva concepció. Però sí que caldrà fer-lo més humà, més prudent, més controlat i, en definitiva, més just per a tots.

La crisi en què estem immersos no és més que la conseqüència lògica i previsible del funcionament d'un sistema econòmic molt poderós deixat a les mans d'uns quants financers que feien tot el que podien –amb tanta tècnica com afany– per guanyar la quantitat més alta de diners possible, sense tenir cap consideració envers les conseqüències no intencionades de les seves accions («danys col·laterals») ni cap mirament envers possibles perjudicis a altres persones, institucions i a la societat en general.

L'explicació més senzilla, la de la majoria de gent, incloent-hi molts acadèmics, polítics i defensors del sistema, afirma que la culpa del proble-

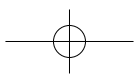
ma que va desencadenar la crisi (la sembra d'un risc excessiu en els sistemes financers del món) és l'egoisme i la cobdícia d'uns quants professionals –directius i executius– d'algunes empreses financeres. D'aquesta manera s'identifiquen els «culpables» i es posa en evidència la seva cobdícia. També s'han exposat a la vergonya i a la indignació pública les fabuloses recompenses monetàries que van aconseguir amb la seva feina. Per simplificar, el problema l'han causat uns pocavergonyes. No s'ha de buscar més. En el futur caldrà anar amb compte amb l'actuació d'aquestes persones i les que s'hi assemblin. Tanmateix, des d'un punt de vista ètic, caldrà plantejar-se algunes preguntes addicionals. Per exemple:

Per simplificar, el problema l'han causat uns pocavergonyes. No s'ha de buscar més.

Com ha estat possible que unes quantes persones –posem per cas unes 20.000, per no quedar-nos curts– hagin causat unes pèrdues tan enormes a l'economia (que per ara es calculen en tres bilions d'euros) i hagin afectat d'una manera tan salvatge la producció i l'ocupació de tots els països del món? I, també: quin poder tenien aquestes persones a les mans per provocar tanta destrossa?

Què han fet les autoritats i les institucions encarregades de controlar l'estabilitat de les monedes, l'ocupació i el desenvolupament dels països pobres, mentre les economies del món se sembraven de riscos incontralables?

Si ens responen que les autoritats i les institucions encarregades de controlar i advertir dels riscos internacionals no van fer res perquè no veien res de dolent en l'actuació dels financers, i perquè creien que aquests actuaven segons les regles del joc de la innovació i la competència financera, llavors l'atenció se'ns trasllada a aquestes regles del joc, al joc mateix i al sistema que el fa possible. I així acabem qüestionant el sistema que permet, com una cosa normal, que es generin i s'escampin pel món uns riscos exagerats, uns actius «tòxics» que han perjudicat primer les institucions financeres que els van crear, després els bancs i altres institucions que els van adquirir, i que finalment han creat problemes enormes a totes les economies del món –per això parlem de la primera gran crisi de la globalització– i, sobretot, com sempre, als «condemnat de la terra».

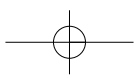
Una reflexió ètica sobre la crisi financera

Origen de la crisi

Per explicar als lectors –molts dels quals segurament no estan familiaritzats amb l'economia– l'origen de la crisi, recorreré a un conte o paràbola que ja he utilitzat altres vegades per explicar què són i com s'han estès pel món aquests «actius tòxics» (un neologisme d'aquest estiu) que enverinen els balanços de bancs i institucions financeres.

Una persona va rebre d'un amic, com a pagament per un favor, una llauna de conserves sense cap mena d'etiqueta però que sobre el metall duia escrites tres A amb tinta xinesa. «Aquesta triple A», va dir l'amic, «indica que el contingut de la llauna és de primera qualitat i que la pots vendre per tot el que en puguis treure». La persona, que no podia desconfiar del seu amic, va creure que tenia quelcom molt valuós a les mans. Quan més tard va necessitar comprar-se un vestit, va anar al sastre i el va convèncer que la seva llauna de conserves valia tant com el vestit perquè tenia tres A, i el va instar que l'acceptés a canvi del vestit. El sastre, que no podia dubtar de la paraula del seu client, va acceptar la llauna encantat. Aquest, al seu torn, la va donar com a mitjà de pagament al dentista, i el dentista, a l'economista que li havia fet un estudi de factibilitat per a una consulta nova. L'economista, home desconfiat per naturalesa, va decidir obrir la llauna de conserves i esbrinar si el seu contingut era tan valuós com deien. Sorprès, va descobrir que a dins només hi havia un palet, un tros de paper d'estrassa i una espina de sardina. Era una llauna d'escombraries. Aleshores, l'economista va demanar al dentista que li pagués l'estudi, el dentista al sastre que li pagués l'empastament, el sastre a l'amic que li pagués el vestit i l'amic a l'amic que li pagués el favor. La llauna havia servit per pagar béns i serveis per un valor d'uns cinc mil euros. La persona que va posar en circulació la llauna no els tenia, així que quan l'hi van reclamar, es va haver de declarar en fallida.

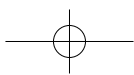
Aquesta historieta ens serveix per explicar de manera molt simplificada la història real de les hipoteques *subprime* («de classe inferior» o «escombraries»). Bancs i agents hipotecaris van empaquetar en un producte financer, que van anomenar «cèdules d'inversió hipotecària», participacions en els ingressos d'hipoteques, deutes comercials i altres actius, que donaven un rendiment superior al normal, perquè tenien un risc (el risc que no es paguessin els deutes) que també era superior al normal. Així, els «empaqueta-

dors» van cobrir del risc, van aconseguir les notes més altes (triples A) de les millors agències de *rating* i es van dedicar a vendre el paquet a altres bancs, companyies d'assegurances, fons d'inversió, fons de pensions, empreses i altres inversors institucionals. Tots van considerar que aquests paquets eren actius de qualitat. Molts dels que els van comprar no sabien què contenien, ni quin era el grau de risc dels actius, però com que rendien una mica més que la mitjana, estaven encantats.

Quan van fallar les hipoteques (moment que equival a l'instant d'obrir la llauna de conserves), es va veure que els paquets contenien escombraries, que en realitat eren «actius tòxics» que intoxicaven («treien valor») els balanços de les institucions financeres que els tenien. Llavors va néixer la desconfiança: ningú ja no volia aquests paquets perquè no sabien què contenien. I el que és pitjor encara: els bancs van deixar de fiar-se i de confiar els uns en els altres. Així va començar el *credit crunch* (podríem traduir-ho com «racionament de crèdit») en què ens trobem, on els governs estan destinant quantitats enormes de diners perquè no es pari del tot el flux de diners a les empreses. Caldrà veure si els diners que ofereixen els governs van realment a les empreses en forma de crèdits, o si es queden als bancs per acumular reserves per a quan tornin a anar mal dades. El problema és que el flux de diners a les empreses és tan vital per a l'economia com la sang per al cos humà, ja que sense circulació no hi ha vida. Aquesta és la trampa ètica que s'amaga darrere les mesures de «rescat» dels bancs. S'argüeix que si no s'ajuda els bancs amb diners públics (són els únics diners que té l'estat), els danys que provocaria la seva fallida a la societat serien més greus. Això pot ser veritat en algunes circumstàncies. Per tant, se'ns planteja el dilema ètic: quina de les dues alternatives seria pitjor, socialitzar les pèrdues d'uns bancs cobdiciosos i imprudents, o deixar que l'economia s'«assequi» i es produeixi una desocupació enorme? Lògicament, el dilema, que és molt real, delata com d'illògic, d'irracional i d'inhumà ha arribat a ser el funcionament del sistema econòmic actual. Però és només el funcionament i no el sistema en si? Més endavant tractarem aquesta qüestió.

Aquesta és la trampa ètica que s'amaga darrere les mesures de «rescat» dels bancs. S'argüeix que si no s'ajuda els bancs amb diners públics (són els únics diners que té l'estat), els danys que provocaria la seva fallida a la societat serien més greus.

Una reflexió ètica sobre la crisi financera

Els responsables són les autoritats

Perquè les autoritats dels Estats Units, en generar incentius equivocats als agents del sistema financer, han estat afavorint la circulació de llaunes d'escombraries. Les autoritats haurien de saber que la competència entre empreses, bancs i institucions financeres els obliga a anar fins al final a l'hora d'assumir riscos. Hi ha una «cobdícia institucional» que porta les empreses a voler guanyar sempre més per mantenir-se al mercat i sobreviure –i, de passada, retribuir esplèndidament els seus directius. Totes les

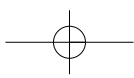
Hi ha una «cobdícia institucional» que porta les empreses a voler guanyar sempre més per mantenir-se al mercat i sobreviure –i, de passada, retribuir esplèndidament els seus directius.

empreses o institucions –en el millor dels casos– saben fins on poden arriscar, però normalment no saben fins on han arriscat els altres. Així doncs, un risc que per a una empresa pot ser assumible, deixa de ser-ho quan se suma als riscos de les altres empreses que actuen de la mateixa manera, fins formar un risc enorme per al sistema: el que es coneix com *risc sistèmic*.

Les autoritats han estat incapaces de detectar i calibrar el risc sistèmic que la seva permissivitat feia possible. Amb el pretext de deixar lliures les empreses, les han deixat indefenses davant un risc sistèmic que cap d'elles, aïlladament, no sap ni pot calcular. De resultes de la ideologia totalment neoliberal o neoconservadora de les autoritats, les empreses financeres han assumit cegament riscos més grans dels que podien digerir. Mentrestant, tant el Departament del Tresor com el Sistema Federal de Reserva, la SEC (comissió que vigila els mercats financers, els auditors i les agències de *rating*) i el Fons Monetari Internacional (l'únic que està posicionat per tenir una visió de les finances globals) han deixat fer, basant-se en el perjudici absurd –i desmentit a totes les crisis– que el mercat es regula a si mateix.

Conseqüències

L'ensurt ha estat tan fort i l'amenaça d'un col·lapse general del sistema financer tan real, que els canvis en el sistema són inevitables. Tanmateix, seran canvis superficials que, malgrat que no transformin profundament el sistema capitalista (perquè no n'hi ha un altre de recanvi), el faran més prudent, més atent als interessos dels dipositants i inversors, més controlat i més just. Fins i tot pot resultar-ne un capitalisme una mica més

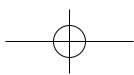
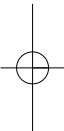
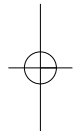
humà, encara que no sé del cert quant durarà abans que l'avarícia institucional, inherent al sistema, en torni a fer de les seves.

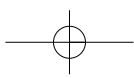
Alguns polítics, com el president francès Sarkozy, parlen de refundar el sistema capitalista. *Refundar* em sembla una paraula forta i ambiciosa. No crec que ara tinguem la possibilitat d'anar tan lluny –a menys que la crisi acabi en una catàstrofe gegantina. Ara bé, les reformes que es duguin a terme, més les anàlisis i les avaluacions de tècnics, polítics i intel·lectuals, i les solucions que s'hagin donat poden tenir un impacte molt gran. Insisteixo que la pedagogia de tots els responsables, incloent-hi els mitjans de comunicació, pot contribuir molt a recuperar els valors ètics i la confiança dels ciutadans. En tot cas, no es parlarà de l'«autoregulació» dels mercats financers durant molt de temps. A molts això els pot semblar poc. Però no pot ser aquesta l'ocasió per destronar el capitalisme i crear un règim alternatiu?

A la reunió celebrada a Washington el 15 de novembre s'ha acordat que els mercats financers han d'estar ben regulats (sense que la regulació anul·li la innovació) i que els nous productes financers, sobretot, han de ser més transparents, és a dir, que s'han de conèixer millor i que se n'han de controlar i regular els riscos. La major part de l'informe final no parla de cap altra cosa que de la regulació dels mercats financers, sense explicitar els mecanismes, les institucions, les autoritats ni la manera concreta de dur-la a terme. Podem suposar que seran les que ja existeixen. També rendeix un tribut implícit a la teoria keynesiana en la mesura que recomana l'ús immediat de política fiscal per fer front a la desocupació i la recessió. Adverteix del perill de caure en el proteccionisme comercial a què molt països rics es veuran temptats, i recomana culminar la ronda de negociacions comercials de Doha. Finalment, el document recorda la necessitat de finançament que es va acordar a la cimera financera de Monterrey el 2003 per aconseguir els Objectius de Desenvolupament del Mil·lenni, els quals, en la majoria de països pobres, es troben molt lluny de la meta per falta de finançament.

No es podia esperar més d'una cimera convocada per un president que acaba el seu mandat d'aquí a dos mesos, preparada amb poc temps i a la

Refundar em sembla una paraula forta i ambiciosa. No crec que ara tinguem la possibilitat d'anar tan lluny –a menys que la crisi acabi en una catàstrofe gegantina.

Una reflexió ètica sobre la crisi financera

qual van assistir les principals economies del món amb diferents interessos i propostes de solució. La cimera de Washington s'ha de concebre com la primera etapa d'un procés llarg –la propera reunió s'ha fixat per al 30 d'abril de 2009 a Londres. De «refundar el capitalisme» ni se n'ha parlat. Les característiques d'aquesta cimera exclouen el nom *Bretton Woods II* que se li va voler donar –de fet, la reunió del 15 de novembre a Washington no tenia res a veure amb la del 1944.

Refundar el capitalisme?

Parteixo del fet que en els últims cent anys només hi ha hagut dos sistemes econòmics que hagin diferit substancialment: el capitalisme i el comunisme, el capitalisme real i el socialisme real. Tota la resta de sistemes

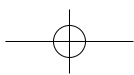
possibles o imaginats són, ara per ara, utopies sense cap substància ni validesa històrica en els temps moderns.

La cimera de Washington s'ha de concebre com la primera etapa d'un procés llarg –la propera reunió s'ha fixat per al 30 d'abril de 2009 a Londres.

Podríem dir que el capitalisme es va refundar a Rússia i als antics països comunistes –a tots, el capitalisme més o menys primitiu que existia a començaments del segle xx va desaparèixer en instaurar-se el comunisme. Allà ha calgut refundar-lo. A la Xina, sense que hagi caigut el sistema polític comunista, el capitalisme també s'ha refundat. Però el nostre cas és diferent. El sistema està molt tocat. Les primeres estimacions de la pèrdua

de valor causada per la crisi parlen de tres bilions de dòlars, que representen una quarta part del producte nacional brut dels Estats Units. Quan passi la crisi, el compte haurà augmentat molt, probablement més del doble. Però això no és la fi del sistema.

Aclarim conceptes. L'element essencial del sistema capitalista és la propietat privada –més o menys compressiva– dels mitjans de producció, l'assignació de recursos a la producció segons els incentius del mercat i la distribució dels béns i serveis per mitjà de mercats lliures, accessibles a tots els que tenen diners. El sistema capitalista és compatible amb l'existència d'un sector –més o menys ampli– que produeix béns públics, amb una part dels recursos privats (recollits a través dels impostos) que es reparteixin als ciutadans pel fet de ser-ho, per part d'institucions especialitzades i no per mercats lliures. L'existència d'un sector predominantment

privat i d'un altre de públic constitueix el que es coneix com «economia mixta». Aquesta combinació de públic i privat pot ser diferent –i de fet ho és en uns països i altres– en unes èpoques i altres. Però sempre es tracta de varietats del sistema capitalista.

Amb això vull subratllar que hi ha moltes formes i variants de capitalisme que se situen al llarg d'un continu que va des d'un sistema totalment privat (que no existeix enlloc) a un de totalment públic (que només va existir de manera aproximada a la Unió Soviètica). Aquest extrem avui és una utopia, ja superada per la història, a la qual ningú no vol tornar. Tenint en compte que el sistema comunista –l'únic substancialment diferent del capitalista– no és possible (sense un gran vessament de sang) ni desitjable, no ens queda cap altra alternativa que escollir i dur a terme la variant de capitalisme que més convingui al conjunt de la humanitat.¹ Probablement, això és el que es vol dir quan es parla de «refundar el capitalisme».

L'any 2008, la varietat de capitalisme dominant s'ha anat apropant a l'extrem de l'absoluta llibertat dels mercats. Aquesta variant proclama que «l'estat no és la solució; l'estat és el problema». Això suposa una negació formal dels principis de l'economia mixta que es van establir –amb tant d'èxit– després de la Segona Guerra Mundial a tots els països no comunistes, incloent-hi, sens dubte, els Estats Units. La crisi que estem vivint ha posat de manifest que el sistema econòmic mundial s'inscriu en una variant del capitalisme insolidària, darwinista (la supervivència dels més forts) i hobbesiana («l'home és un llop per a l'home»), és a dir, en termes més populars, un capitalisme de disbauxa, on tot es permet. Cal desfermar de la societat humana aquesta variant del capitalisme i substituir-la per una de més solidària, ètica i universal.

NOTES

1. En un article que vaig escriure fa uns anys titulat «Repensar el socialisme» plantejava la qüestió de quin sistema econòmic caldria establir al món quan augmentés la probabilitat que la vida a la terra comencés a estar realment amenaçada d'extinció. En aquest cas, m'inclino per un sistema en què les autoritats responsables (*de iure* i *de facto*) tinguin més poder per decidir què i com es produeix i, per tant, què i com es consumeix. Un sistema proper a l'extrem del «socialisme real», però moderat pel caràcter democràtic de la societat. És una consideració a llarg –llarguíssim– termini, però encara que «a llarg termini tots serem morts», com deia Keynes, els néts dels nostres néts seran vius i per a ells la possibilitat serà de curt termini.